

ІМПЛІЦИТНА ТИПОЛОГІЯ МЕДІАТРАВМ В КОНТЕКСТІ МЕДІААКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

О. Л. Вознесенська,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
президент ВГО «Арт-терапевтична асоціація» (Київ)

Анотація. Обґрунтовано актуальність дослідження типів медіатравматизації в українському суспільстві. Визначено медіатравму, специфічною ознакою якої є задіяність медіа як засобу або джерела травматизації; на матеріалах зфокусованих групових дискусій побудовано типологію медіатравм з урахуванням медіаактивності особистості. Виділено три види медіатравм: вплив на психіку через сприймання інформації з медіа; порушення соціальних контактів; порушення приватності людини.

Ключові слова: медіа, травма, сприймання інформації, соціальні контакти, психологічні межі, медіаактивність.

Аннотация. Обоснована актуальность исследования типов медиатраматизации в украинском обществе. Определена медиатравма, специфическим показателем которой является задействованность медиа и источником травматизации; на материалах сфокусированных групповых дискуссий построена типология медиатравм с учетом медиаактивности личности. Выделены типы медиатравм: влияние на психику восприятия информации из медиа; нарушение социальных контактов; нарушение приватности человека.

Ключевые слова: медиа, травма, восприятие информации, социальные контакты, психологические границы, медиаактивность.

Summary. This article describes actuality of research on different types of media trauma in ukrainian society. The special feature of media trauma is participation of media as source or as a way of transmission; the new typology of media trauma is based on the focused group discussion including measure of media activity of personality. Article includes description of 3 types of media trauma: the influence with the perception of media information, social contacts impairment and personal privacy impairment.

Key words: media, trauma, perception of media information, social contacts impairment, personal privacy impairment, media activity.

Ми не можемо заперечити, що засоби масової інформації та комунікації відіграють надзвичайно важливу роль у сучасному житті кожної людини. Сьогодні в умовах інформаційного суспільства медіа бути як джерелом так й засобом психотравматизації особистості. Ми отримуємо від життя в інформаційному суспільстві як переваги – можливість завжди бути в курсі подій, оперативно передавати інформацію та отримувати підтримку, згуртовуватися задля допомоги іншим, так маємо іноді й жахливі наслідки.

Вивчення типів медіатравматизації є основою розв'язання найгостріших проблем інформаційної безпеки, зокрема, створення психологічних засобів профілактики та захисту від травми.

Інформаційний вплив може призводити і до порушень в області психічного здоров'я й до психічної травматизації. Наведемо кілька прикладів: так звані «фейки» – заздалегідь неправдива інформація, метою «вкидання» якої в інформаційний простір є виклик певних емоцій (жаху, паніки, агресії), – впливають на емоційний стан та можуть визначати поведінку людини; постійний потік новинних сюжетів, що містять зображення понівечених тіл, руйнованих будинків, поранених, можуть призвести не тільки до пасивності суспільства («опускаються руки»), а й до розвитку депресивних станів, психосоматичних захворювань (кількість інфарктів, інсультів, вегето-судинних захворювань у споживачів новин збільшується під час криз, загострення ситуації, соціально-політичних протистоянь).

І йдеться не лише про чутливу психіку дитини, розвиток якої страждає від переглядання сцен насильства чи смерті, йдеться про будь-яку людину, яка з ранку до ночі не вимикає новини, постійно переглядає жахливі сюжети, що повторюються на телебаченні (зі сценами побиття, закривавлених людей, знущань із жінок, нерухомих тіл людей на асфальті). У цих випадках ми можемо говорити про руйнівний вплив телебачення на психіку людини та медіатравматизацію.

Отже, медіатравма – це психічна травма, що виникла під інтенсивним впливом медіа-повідомлень, медіа-контенту, отримана з використанням медіа-засобів, як шкідлива для психіки реакція на емоційно значущу подію, що зачіпає значущі сфери існування людини, і яка пов'язана із сильними, стресовими впливами на психіку, загрозою (чи така, що сприймається загрозовою, порушує відчуття безпеки) для життя. Медіа-травма в нашому суспільстві викликана подіями останніх трьох років – соціально-політичною та

економічною кризою, гібридною війною, інформаційним впливами, бойовими діями на сході країни, анексією частини території – пов'язана з тривалими емоційними переживаннями, що призводять до погіршення якості життя (багато людей страждають на безсоння, відчувають «новинну» залежність, відмовлялися від відпусток під впливом страхів чи почуття провини, що зумовило емоційне вигорання, підвищення рівня стресу, розвиток ПТСР, соматичних захворювань тощо).

Коли людина дивиться по телевізору новинні сюжети, спрямовані саме на те, щоб викликати сильні почуття – катастрофи, бойові дії, поховання, поранених в лікарнях, читає новини щодо цього в інтернеті, вона не може нікому допомогти, але отримує додатковий біль. Не кожен здатен регулювати свою емпатію, співчуття, знайти баланс між поринанням в інформаційний простір та турботою про власне психічне благополуччя. Часто відео, фото з місця трагедії травмують людей, актуалізують фантазії про події або спогади про схожі ситуації власного життя, що призводить до заглиблення в переживання.

Російські дослідники виявили, що у людей, які страждають на високий тиск, і які часто дивилися новини про бойові дії, не тільки підвищувався тиск, а навіть виникала загроза інсульту. І жоден із них не зміг відповісти, навіщо він дивиться телепередачі, які призводять до погіршення здоров'я [3]. Додамо, що люди похилого віку, дозвілля яких наповнено саме телебаченням, вигаданими сюжетами чи реальними подіями, показаними в новинах, сприймають ці події, як ті, що важливі в їхньому житті, що може спричинити вторинну травму.

І це ми навели приклади тільки медіатравм, що можуть виникнути при майже пасивному сприйманні медіаінформації, низької медіаактивності особистості). Раніше нами визначено три рівня медіа-активності особистості: пасивне сприйняття інформації; реактивна активність; висока активність, основою якої є медіаторчість та розповсюдження продуктів власної

медіаторчості [1].

Отже, ми виділяємо медіатравму як окремий вид психотравматизації в інформаційному суспільстві. На наш погляд, медіаактивність користувача медіа може визначати тип медіатравматизації. З метою визначення типів медіатравм нами було проведено пошукове дослідження. Методом дослідження обрано сфокусовану групову дискусію з метою отримати більш глибоке розуміння досліджуваної проблеми. Це – якісний метод досліджень, проведена за визначеним планом бесіда, що передбачає безпосередню соціальну взаємодію інтерв'юера та респондентів. Особливістю таких групових дискусій є їх нестандартизованість, врахування невербальних повідомлень, увага до особистості респондента. Метою такого інтерв'ю не лише оцінка вже відомих фактів, а глибоке розкриття досліджуваного питання, з'ясування деталей, відкриття нового. Серед «вад» цього методу – його складність та енергоємність обробки, яка найчастіше робиться за допомогою контент-аналізу запису бесіди. Також завжди залишається ризик навіювання відповідей через особливості інтерв'юера.

Ми розуміємо, що на відміну від кількісних методів, результати отримані з використанням якісних методів не репрезентують думки досліджуваної групи (генеральної сукупності) в цілому. В той же час, наша тематика дослідження є складною для обговорення, вузькою, раціональною, пов'язана з професійною діяльністю психологів і потребує специфічних знань [2].

Респонденти: 3 групи практикуючих психологів, загальна вибірка – 26 людей від 26 до 53 років. Групові дискусії відбувалися у м. Києві та м. Бахмуті Донецької області. Респонденти були з Києва та Київської, Черніговської, Донецької та Луганської областей. Основні питання, що обговорювалися: «В чому специфіка медіатравматизації в порівнянні з іншими видами травми?»; «Які бувають медіатравми?»; «Що можна зробити задля профілактики медіатравматизації?»; «Як допомогти особистості у випадку медіатравми?».

Контент-аналіз сфокусованих групових інтерв'ю дозволив описати імпліцитну типологію медіатравм з урахуванням медіаактивності особистості:

- травма, пов'язана з пасивним сприйняттям, яка має два підвиди – травма «Я-очевидець» (сприймання реальних подій через медіа-пристрої – війни, смерті, стихійного лиха, техногенних катастроф) та вплив на психіку та стан людини аудіовізуальних медіапродуктів (фільми жахів, сцени насильства тощо);
- порушення соціальних контактів (кибербулінг, моббінг, цькування людини в соціальних медіа-мережах, «бан», троллінг тощо – травма приниження) та емоційна травма стосунків (відторгнення близькою людиною); в цьому випадку людина знаходиться у взаємодії з іншими, реагує на їхні дії;
- травма, пов'язана з поширенням особистої інформації без згоди особистості – «медіапорушення» особистісних меж (людина має можливість відстоювати свої межі та захищати особистий простір, як в реальному житті, наприклад, через суд, так й в медіа-просторі через звернення до джерел поширення інформації та споживачів інформації, створення та поширення власного медіаконтенту на власний захист). Тут ми вже можемо казати про високий рівень медіаактивності та медіаторчність.

Отже, специфічною ознакою медіатравми є задіяність медіа як джерела чи засобу травматизації, і як й будь-який інший вид психічної травми, пов'язана з сильними емоційними переживаннями людини. Імпліцитна типологія медіатравми містить три види травм: вплив на психіку через сприймання інформації з медіа; порушення соціальних контактів; порушення приватності людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вознесенська О.Л. Медіа-активність як фактор становлення особистості сучасного студента / Олена Леонідівна Вознесенська; II Міжнародна науково-практична конференція «Генеza буття особистості» (19-20

грудня 2011 року). – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – Том 2. – С. 18-25.

2. Соціологія короткий енциклопедичний словник. – [Електронне джерело]. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/sociology/dict/183.html>

3. Тарасова Е.В. Вторичная травматизация после авиакатастрофы // Тарасова Екатерина Владимировна. – [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://www.all-psy.com/stati/detail/4109/1/>